

STÉHLIK JÁNOS RAJZA

Emlékek a régi Szegedről

Ez a kis visszaemlékezés nem történelem, nem emlékirat, csupán emlékekből táplálkozó események közlése. Ezek a feljegyzések a múltból adnak ízelítőt, ifjúságom városáról: a régi Szegedről.

Szeged az én fiatalágom idején is rendezett, szép város volt, de ma már új lakótelepeivel, gyáraival, kulturális intézményeivel, a szabadterei játékok előadásaival szerintem az ország legszebb városának mondható.

A lassan folydogáló Tisza csöndes nyugalmat árasztott, békés nyugalomban éltek a polgárai. Sok időnek kellett eltelnie, hogy ebből az „unalomból” felrzza magát Szeged, azzá legyen, ami ma: lüktető, forgalmas, modern város! Lassan eltűnedeznek a régi házak, a régi utcák új köntösbbe tündökölnék. Bizony keresni kell a régi emlékeket...

Amikor a jöttment császári biztosoknak útulapot kötöttek a talpukra, az újonnan megnyíló Oroszlán kávéházban már nem a titkon politizáló vendégek jártak, hanem a szabadabb társaság, elsősorban Mikszáth Kálmán és Pósa Lajos. Amikor Gárdonyi Géza felváltotta a „nagy palócot”, akit Pestre vittek szerkesztőnek, megjegyezte: üresen kellene hagyni a széket, ahol Kálmán ült, mert ez a hely szent...

Császári és királyi köztársaságnak címezte magát az a szegedi írókból és egyéb bohémekből alakult társaság, amelynek fejedelme Tömörkény volt. Pompás, csendes humorával állandó derűltségben tartotta a „kegyelmes urakat”, mert ott az asztalnál minden tag miniszter volt. A polgárság „Iszák regimennek” csúfolta őket. Cserzy Mihály — írói álneven Homok — sokat fáradozott azon, hogy csak azok kerüljenek a császári és királyi köztársaság tagjai közé, akik Szeged kulturális életét is előmozdítják. Pályázatot írtak ki egy-egy magyar darab megírására. Hogy maradandó értékű színmű miért nem került ki soha a pályázatból, arról hallgat a krónika...

Valamit mégis tenni kellene. Megalakult a szoborbizottság, nem szervezte senki. Tömörkény is azt vette észre, hogy ő a bizottság elnöke. A legdrágább szobor Kossuth Lajosé volt. A lakosság lelkesedése hamar lelohadt. Végül is a városnak kellett az utolsó simtásokat elvégeztenni.

A szobrok tervezetése közben felszólt az egyik bizottsági tag. — Mégis úgy illenék, hogy a város legnagyobb fia is kapjon szobrot.

— Ki az, ki az? — riadtak fel a tagok.

— Hát Sándor. Rózsa Sándor! — Ne bolondozzatok! — intette le a szoborbizottságot Lázár, az akkori polgármester, valame-

lyik lap meg találja írni, örökre kompromittálva leszünk... (Egy német újságba mégis belekerült, ki tudja hogyan?)

Órákig csatagoltam ebben a szép, újjáéledt nagyvárosban, de egyetlen régi ismerőssel, barátal sem találkoztam. De az arcom, az akkori jellegzetes alakok minduntalan felbukkantak előttem. Szinte szellemidézésnek hatott. Ott sétáltak a vasárnap déli korzón. A színházban a páholyok, zsöllyék bérlőt is felismer-ni véltem, még a nevüket is sutogtam.

Ott az első sorban Taschler Bandi bácsi (Tata) humoráról és még rosszabb kézírásáról ismert járásbíró. Mellette az ősjogász Korpássy Elemér (Gólya), ahogy Szegeden neveztek. A színházi bizottság páholyában Balogh szenátor, aki az „EST” lapot előadás alatt, háttal a színpadnak, a rivalda fényénél olvasta... A társulatot bántotta ez a negligálás. A színház igazgatója is csak a vállát vonogatta, nem lehetett tenni semmit... Míg az egyik előadás alatt Körmeny Kálmán, kitűnő drámai színész, megállt a páholy előtt. Nem a színpadi szerepét mondta, hanem az „EST” főcímeit olvasta fel hangosan. A közönség felfigyelt, tapssal és hangos nevetéssel honorálta. A tanácsos úr felháborodottan ugrott fel és kiment a páholyból.

Maradjunk a vidám eseteknél, az adomák felsorolásánál. Taschler járásbírónál jelentkezett egy panaszos. „Csamangó János vagyok Alsótanyáról — mutatkozott be. — Panaszom van bíróról. — Hát csak ki vele — biztatta a bírót. — Hát az ügy vót tekintetős bíróról, hogy legeltek a birkáim... hogy, hognem, átmöntek a Börcsök szérűjébe. Börcsök régi haragosom, möglátja a birkákat, aztán mögsértött. — Mivel sértötte mög az a Börcsök — kérdezte a bírót? — Azt kiabáltam, hogy a birkákkal együtt mönynek az anyám kínjába! — Akkor rossz helyre gyütt tatám — felelte csendes nyugalommal a bírót — mert ez itt a királyi járásbírósi!”

Volt egy fiatal alsóvárosi káplán, aki szeretett kiruccanni a bohémek asztalához a Kis Kasza. Korpássy volt az asztaltársaság tréfamestere. A káplán szóltanul leült és figyelte a társalgást, lassan eszegette a kis adag marhapörköltet. Taschler és Gólya öszszekacsintottak: „Te Gólya, hal-lom, a nyárom Rómában jártál. — Ott én — felelte Gólya. — Tán még a pápát is láttad? — Nemcsak hogy láttam, de beszéltem is vele!”

A káplán abbahagyta a pörköltevést és nagy szemeket meresztelt Gólyára.

„Hát az ügy vót — fűzte a szót Gólya —, hogy sétálgattam a Szentpéter téren. Egyszó csak látom, hogy a pápa kinajol az ablakon, nézelődik, s amint mög-

lát engöm, leszól: — Hát te, Gólya, hogy kerülsz ide? — Nyaralok, szent atyám, nyaralok. — Hát akkor gyere fel hozzám, megiszunk egy üveg sört és elbeszélgetünk. — Nekirugaszkodom a lépcsőknek... rögvést kinyílt a Vatikán kapuja, az örök hajlongtak előttem, mert hallották, hogy a pápával beszéltem. A szent atya szívélyösen fogadott és kiszólt: — Rampola, hozzá két üveg sört (Rampola vót a Vatikán külügyi államtitkára). — Amíg Rampola odavót a sörért, aszentatya mögkérdezte tőlem, mi újság Szögédében? — Mondom, sémmi. Hacsak az nem, hogy Taschler Józsi bátyám még mindig szeret lejárni Annus nénihez a Fehérlőba.”

A káplán keresztet vetett. (Lehet, hogy némi bűnbocsánatért?) „Rampola möghozta a sörét, kocintottunk, iszogattunk... — Hát tekéni tudsz-e még Gólya? — kérdezte a pápa. — Tudok hát, szentatyám. — No akkor próbáljuk ki. Rampola állíts! — Lemöntünk a kuglizóba. Rampola föllállította a bábukat, én mög egy köpéssel a tenyerembe, nekilódítottam a golyót. Zsupsz! Leütöttem mind a kilencet!” A szentatya rőttenően elcsudálkozott, aztán fölkialtott: — Az istenödet Gólya, nagyon tudsz!”

A káplán erre a szóra fölkapta a fejét és megszólalt: — Na, na, talán azt, hogy az „istenödet”, ezt a pápa öszszesége mégsem mondhatta... (A többit elhitte szegény feje.)

Tömörkény Felsővárosban Palcsi bácsi kisvendéglőjébe járt ebédelni. Egyik ebéd után fogvájót kért. Palcsi bácsi kijelentette, hogy nála „ilyen” cikk nem kapható, de megígérte, hogy a másnapi ebédnél már ott lesz az asztalon. Ugy is volt. A fogvájó természetesen napról napra fogyott. — Palcsi bácsi — reklamáltak a kosztosok, már megint nincs fogvájó! — Mire ő méltatlankodva jelentette ki: „Hogy a fenébe ne fogyott volna el, amikor ledobálták a földre, aztán ki az ördög győzi utánatok öszszesödni.”

A kosztosok nem kértek többé fogvájót...

A káplán háza naponta belátogattak a törzsvendégek. Közöttük is feltűnt Wolf Miska, pusztamérgesi birtokos. Róla mesélték, hogy birtokán felkereste egy gazdaküldöttség:

— Méltóságos uram — kezdte a küldöttség vezetője —, elgyüttünk megköszönni azt a szívbeli jószágát, hogy református embör létire, nekünk katolikusoknak templomot építettött. Áldja mög az a... — Wolf leintette a hállalkodó gazdát. — Álljunk mög egy percre, embörök! Nem vagyok méltóságos, másodszor nem vagyok református, zsidó embör vagyok! Megpödörte bajszát a szónok, aztán megszólalt: — Tudtuk mink azt tekintetős úr, csak nem artukut mögsérteni!

A második világháborút is átvészelte ez a város, majdnem teljes épségében. Új arcom jelentek meg a társadalmi élet színpadán. Megszűnt az a patriarchális viszony, ami annyira jellemezte ezt a várost. De ez már történelem.

BENDE LÁSZLÓ

Budapest V., Honvéd u. 18.

A bolsevikok és a többpártrendszer

Lenin négy nappal a munkás-paraszt hatalom kiáltása után a pétervári helyőrség ezredmegbízottainak értekezletén világosan kifejtette a bolsevikok álláspontját: hangsúlyozta, hogy a pétervári helyőrség tudja, szovjet koalíciós kormányt akartak, senkit sem zártak ki a végrehajtó tanácsból.

Az Oroszországi Szociáldemokrata (bolsevik) Párt — ez volt akkor a kommunista párt neve — Központi Bizottsága 1917. november 15-én határozatban mondta ki: teljesen hamisak azok az állítások, melyek szerint a bolsevikok senkivel sem akarják megosztani a hatalmat.

Lenin néhány nappal a határozat elfogadása után ismét visszatért erre a témára, amikor arról volt szó, hogy a narodnyik-reformista és a nem marxista programot valló baloldali eszerek (akik jelentős képvisellel rendelkeztek a szovjetekben) bekapcsolódnak-e a munkás-paraszt kormány munkájába. A burzsoá firkászok hada és a burzsoázia által megfélemlített emberek azal vádolnak bennünket — mondta Lenin —, hogy merevek vagyunk, hajthatatlanok. Ez nem igaz. Felajánlottuk és felajánljuk a baloldali eszereknek, hogy öszszük meg velünk a hatalmat, lépjenek koalícióra a bolsevikokkal.

A bolsevikok elvi álláspontja a többpárti munkás-paraszt kormány célszerűségéről — eredményes volt. Azzal járt, hogy a baloldali eszerek hosszas ingadozás után beléptek a szovjet köztársaság első kormányába, amelynek így tovább erősödött a bázisa és befolyása.

Lenin pártja részéről öszszinte, becsületes és elvi volt a koalíció, amely azt célozta, hogy megszilárdítsák a munkásosztály és a parasztság szövetségét. A kétpárti szovjet kormány 1918 júliusáig tevékenykedett, s a központi és a helyi szervezetekben, az akkoriban megalakult Vörös Hadseregben felelős tisztségeket töltötték be a baloldali eszerek. Mint például Kikvidze hadosztályparancsnok, a polgárháború egyik hőse, akinek emlékét a Vörös Hadsereg, az egész szovjet nép tiszteli.

Az Októberi Forradalom után a bolsevik párt fontosnak tartotta, hogy nemcsak a baloldali eszerek, hanem a szovjet hatalom pozícióiban levő más pártok is bekapcsolódjanak az ország irányításába. Lenin többször is írt erről. A munkás-, paraszt- és katonaküldöttek III. kongresszusán, 1918. januárjában a munkás-paraszt állam legfelső szervébe, az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottságába 160 bolsevikot, 125 baloldali eszert, 7 jobboldali eszert, 7 maximalista-szociáldemokratát, 2 bolsevikot és 3 anarchista-kommunistát választottak meg.

Szovjet-Oroszország bolsevik baloldali eszerek kormánykoalíciója 1918 közepén felbomlott. Ki volt a hibás? A szovjet hatalom ellen irányuló felkelést 1918 júliusában a baloldali eszerek pártja robbantotta ki. (A jobboldali eszerek pártja, Viktor Csernov vezetésével, az Októberi Forradalom első napjától szemben állt a fejlődésel.)

A baloldali eszerek pártja és vezetői közvetlenül felelősek voltak azért, hogy híveik meggyilkolták Mirbach moszkvai német nagykövetet. A provokáció célja nyilvánvaló volt, azt akarták, hogy a császári Németország csapatai indítsanak támadást a szovjet köztársaság ellen, s így meghíusuljon a Moszkva és Berlin között létrejött békeszerződés.

Az eszerek 1918-tól fegyveres terrorhadjáratot indítottak a szovjet hatalom ellen. Meggyilkolták a munkás-paraszt állam olyan kiváló személyiségeit, mint Urickij és Volodarszkij, merényletet szerveztek Lenin ellen, Jaroszlavban és az ország más részein ellenforradalmi felkelést szítottak. Együttműködtek a fehérgárdista tábornokokkal és atamánokkal. Ennek eredményeként az álforra-

dalmi jelszavakkal és vezetőik látszatradikalizmusával becsapott egyszerű pártiakok keztek kilépni az eszer pártból.

Az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy a baloldali eszerek egy része, köztük például Natanson és Kolegajev, aki a koalíciós kormányban földművelésügyi népbiztos volt — elítélték pártvezetésük szovjetellenes politikáját, hűek maradtak a kommunistákkal való szövetséghez, majd elhatárolták magukat a baloldali eszerek pártjától.

A szovjet hatalom első éveiben az eszereknek, a mensevikeknek és más kispolgári pártoknak még volt társadalmi bázisuk, így képviseltek is a szovjetekben, a munkás-paraszt hatalom legfelsőbb szervében, a Központi Végrehajtó Bizottságban is. Martinovot például az orosz reformisták, az úgynevezett mensevikék egyik vezetőjét 1919—1920-ban is moszkvai tanácsaggá választották és tagja volt a Központi Végrehajtó Bizottságnak is.

Nemcsak az oroszországi szovjetköztársaságban, hanem a lakosság és területét tekintve második legnagyobb szovjetköztársaságban, Ukrajnában is tagjai voltak a kormányoknak a bolsevikok mellett, 1919-ben és 1920 elején orosz és ukrán baloldali eszerek is.

Lenin többször is hangsúlyozta, hogy a bolsevikok csak azokkal a pártokkal lépnek koalícióra, amelyek elismerik a munkás-, paraszt- és katonaküldöttek szovjetének hatalmát, alávetik magukat a szovjetekben a többség határozatának és teljesítik a szovjetek II. kongresszusának határozatait, amelyek utat nyitottak a demokratikus és szocialista átalakulás, a szocializmus fokozatos oroszországi építése előtt.

Az oroszországi szocialista forradalom krónikája arról tanúskodik, hogy miközben a bolsevik párt következetesen és odaadón küzdött a szocialista forradalom eszményeiért, a demokráciáért és a haladásért az ellenforradalmárokkal és az intervencióssokkal, más pártok, köztük magukat szocialistáknak nevezők is, áttáltak a szovjet hatalom ellenségeihez, vagy legjobban esetben is ingadoztak a forradalom és ellenforradalom két tábor között, és fokozatosan elvesztették tömegbefolyásukat, eltűntek a politikai színtérről.

A mensevikék és az eszerek kezdeményezték és szervezték a kronstadti lázadást. A tambovi tartományban a jobboldali eszerek illegális központi vezetősége közvetlenül szervezte és hajtotta végre az úgynevezett Antonov-felkelést. (Antonov volt annak az eszereknek a neve, aki közvetlenül irányította a kuláklázadást a munkás-paraszt hatalom ellen.)

Az egyre inkább szovjetellenes álláspontot képviselő eszerek, valamint a mensevikék, az ukrán, a zsidó, az örmény és más nacionalista pártok képviselői általában külföldre emigráltak.

Több kispolgári párt azonban még a 20-as években is létezett a Szovjetunióban. Senki sem tiltotta be őket, mert nem léptek fel ellenforradalmár, szovjetellenes programmal. De később ezek is széthullottak, hiszen elvesztették kapcsolatukat a néppel, és megszűnt társadalmi bázisuk.

A szocialista rendszer politikai és gazdasági megszilárdulása valamennyi egészséges erőt, dolgozó osztályt, társadalmi réteget egyesített a proletár párt, Lenin pártja körül. Benne látták azt az irányító és vezető erőt, amely biztosan vezeti őket a boldog jövőbe. Ezt még a bolsevik párt ellenségei is kénytelenek voltak elismerni. Pjotr Sztruve, az orosz burzsoá liberalizmus neves képviselője 1921-ben így írt: „Csak a bolsevizmus volt logikus a forradalomban, hűséges annak lényegéhez, ezért győzött a forradalomban.”

JAKOV USERENKO (APN)